

Beschermde flora en fauna Brede School Veldhoven Zuid

Gemeente
Veldhoven

- Fase 1 -

ECOLOGICA

Beschermde flora en fauna

Brede School Veldhoven Zuid

Quickscan in het kader van de Flora- en faunawet

Fase 1

Door:
Maartje Bleeker

ECOLOGICA

In opdracht van:
Gemeente Veldhoven

April 2011

Colofon

Door:

Ecologica
Rondven 22
6026 PX Maarheeze
tel: 0495 - 46 20 70
fax: 0495 - 46 20 79
info@ecologica.eu
www.ecologica.eu

In opdracht van:

Gemeente Veldhoven
Postbus 10101
5500 GA Veldhoven

Projectnummer: P2011/28

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, microfilm, fotokopie of op welke andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever en auteurs.
Ecologica is niet aansprakelijk voor directe of gevolgschade die voortvloeit uit toepassing van de conclusies, aanbevelingen en resultaten uit dit rapport en overige werkzaamheden van Ecologica. Opdrachtgever vrijwaart Ecologica in deze tevens voor aanspraken van derden.

INHOUDSOPGAVE

INHOUDSOPGAVE	3
VOORWOORD	4
1. INLEIDING.....	5
1.1. Flora- en faunawet en ruimtelijke planvorming.....	5
1.2. Onderzoeksaanpak.....	7
2. GEBIEDSBESCHRIJVING.....	9
3. GEPLANDE MAATREGELEN.....	11
4. BESCHERMDE FLORA EN FAUNA.....	12
5. CONCLUSIES.....	15
6. AANBEVELINGEN	16
BRONNEN	17

VOORWOORD

Dit project betreft het uitvoeren van een quickscan in Veldhoven op het terrein rondom het Pastoor Jansenplein, om de (mogelijke) aanwezigheid van beschermde soorten dieren en planten in het kader van de Flora- en faunawet vast te stellen. Dit gebeurt in verband met de ontwikkeling van de brede school zuid. De resultaten van dit onderzoek geven aan of de geplande maatregelen nadelig kunnen zijn voor deze beschermde planten of dieren. Zo ja, dan wordt aangegeven voor welke soorten ontheffing moet worden aangevraagd.

Opdrachtgever van het project is de gemeente Veldhoven, contactpersoon is Huub van de Ven. Vanuit Ecologica zijn de werkzaamheden uitgevoerd door Maartje Bleeker.

1. INLEIDING

De gemeente Veldhoven wil een brede school ontwikkelen op een tweetal locaties. Het betreft de brede school midden en de brede school zuid. De huidige rapportage betreft de ontwikkeling van brede school zuid. Voorafgaand aan het opstellen van het bestemmingsplan voor deze brede school is deze quickscan Flora- en faunawet opgesteld.

Naast de aanwezigheid van beschermde soorten wordt in deze quickscan bepaald of voor deze soorten een ontheffingsaanvraag noodzakelijk is. De resultaten van dit onderzoek geven aan of geplande maatregelen nadelig kunnen zijn voor beschermde planten en dieren. Dit rapport doet verslag van fase 1 van het flora- en faunaonderzoek.

1.1. Flora- en faunawet en ruimtelijke planvorming

De bescherming van specifieke soorten is in Nederland geregeld via de Flora- en faunawet (1 april 2002). Dit is een raamwet gebaseerd op reeds bestaande Nederlandse soortbeschermingswetten en zorgt voor de implementatie van de Europese Habitatrictlijn en de Europese Vogelrichtlijn. Doel van de Flora- en faunawet is dan ook om het voortbestaan van honderden van de 40.000 in Nederland voorkomende planten- en diersoorten te garanderen. Onder de beschermde soorten vallen voor het grootste deel alle van nature in Nederland voorkomende zoogdieren, vogels, reptielen, amfibieën en een groot aantal vissen. Daarnaast nog redelijk wat planten en enkele veelal zeldzame ongewervelden en schaal- en schelpdieren die niet onder de Visserijwet vallen.

Consequentie van deze wet is dat een ontheffing moet worden aangevraagd als door activiteiten een beschermde soort of leefgebied van een beschermde soort kan worden aangetast. Ruimtelijke ingrepen hebben verschillende consequenties. Zo kan er o.a. verstoring, versnippering of vernietiging van leefgebieden optreden. Een activiteit in het projectgebied kan daarnaast ook directe en indirecte negatieve effecten hebben op beschermde soorten in de omgeving.

Vertraging in het planproces hoeft niet plaats te vinden indien tijdig wordt gestart met onderzoek in het kader van de ontheffingsaanvraag. Ook kan de procedure worden vereenvoudigd door de planning van de werkzaamheden af te stemmen op de periode waarin de soorten het minst kwetsbaar zijn. Zo kunnen de negatieve effecten van de maatregelen tot een minimum worden beperkt.

Verbodsbepalingen:

Iedere initiatiefnemer voor een ruimtelijke ingreep heeft de plicht zich te houden aan de verbodsbepaling uit de Flora- en faunawet. Globaal komt het er op neer dat alle handelingen die een negatieve invloed hebben op beschermde soorten in principe verboden zijn (zie kader 1).

Kader 1

Samenvatting van de verbodsbepalingen in de Flora- en faunawet:

- Het is verboden beschermde planten te vernielen, te beschadigen, te ontwortelen of op enigerlei wijze van hun groeiplaats te verwijderen;
- Het is verboden beschermde dieren te doden, te verwonden, te vangen, te bemachtigen of met het oog daarop op te sporen;
- Het is verboden beschermde dieren opzettelijk te verontrusten;
- Het is verboden nesten, holen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van beschermde dieren te beschadigen, te vernielen, uit te halen, weg te nemen of te verstoren;
- Het is verboden eieren van beschermde dieren te zoeken, te rapen, uit het nest te nemen, te beschadigen of te vernielen.

Daarnaast heeft iedere initiatiefnemer ook een zorgplicht. Dit houdt in dat iedereen betrokken bij het project zó dient te handelen, of juist deze handelingen na te laten, dat de in het wild voorkomende plant- en diersoorten daarvan géén of zo min mogelijk hinder ondervinden.

In bijna ieder projectgebied is wel een beschermde soort aanwezig of te verwachten, omdat er ook zeer algemene soorten beschermd zijn. Dit betekent dat de hierboven genoemde verbodsbepalingen daarom vrijwel altijd van toepassing kunnen zijn op elk project. Concreet houdt dit in dat er dus vrijwel altijd een onderzoek moet worden uitgevoerd waarin wordt vastgesteld of negatieve effecten te verwachten zijn op beschermde soorten.

AMvB artikel 75

Op 23 februari 2005 is de "AMvB artikel 75" van de Flora- en faunawet in werking getreden. De beschermde soorten van de Flora- en faunawet worden in de AMvB in drie verschillende beschermingsniveaus verdeeld: streng beschermde soorten, algemene soorten en overige soorten (zie kader 2) (LNV, 2005).

Kader 2	
streng beschermd	bijzondere beschermde soorten die staan in bijlage 3 van de AMvB (incl. Rode lijst categorie bedreigd, ernstig bedreigd of verdwenen) en/of in de Habitatrichtlijn op bijlage 4.
overig beschermd algemeen	soorten die niet onder niveau 1 en 3 vallen. zeer algemene soorten (genoemd in de bijlage van de AMvB).

De AMvB regelt een vrijstelling voor algemeen voorkomende beschermde soorten voor drie categorieën van activiteiten:

- bestendig beheer en onderhoud
- bestendig gebruik
- ruimtelijke ontwikkeling en inrichting

Als de maatregelen onder één van deze categorieën vallen, is een ontheffingsaanvraag voor algemene beschermde soorten niet nodig. Als er volgens een goedgekeurde gedragscode wordt gewerkt, is ook geen ontheffing nodig voor de normaal beschermde (overige) soorten. Voor vogels moeten de maatregelen buiten het broedseizoen worden uitgevoerd, ofwel er moet worden gewerkt volgens een goedgekeurde gedragscode. Alleen voor streng beschermde soorten is vrijwel altijd een ontheffing nodig. Ook als de maatregelen niet vallen onder de bovengenoemde drie categorieën is altijd een ontheffing nodig.

Toetsing

Het verschil tussen de beschermingsniveaus zit verder in de toetsing die plaatsvindt om de ontheffingsaanvraag te beoordelen. Deze is veel uitgebreider bij streng beschermde soorten en bij vogels. Bij de zeer algemene soorten en overige beschermde soorten wordt alleen getoetst of de werkzaamheden het voortbestaan van de soort niet in gevaar brengen.

Voor streng beschermde soorten en vogels wordt een uitgebreide toets uitgevoerd, die globaal bestaat uit:

- de maatregelen mogen het voortbestaan van de soort niet in gevaar brengen.
- er is geen alternatief voor de maatregel.
- met de maatregel wordt een maatschappelijk belang gediend, conform een specifieke lijst.
- er moet zorgvuldig worden gehandeld.

Dienst Regelingen van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (=LNV) toetst een ontheffingsaanvraag eerst op volledigheid en legt de aanvraag voor inhoudelijk advies voor aan de regiodirectie van LNV. LNV beoordeelt vervolgens op juistheid en actualiteit van verspreidingsgegevens, effectinschatting, gevolgen van de ingreep voor de gunstige staat van instandhouding van de betreffende beschermde soorten, maar ook het ver-

kennen van alternatieven en het afwegen van belangen (Broekmeyer et al., 2003). Dit advies wordt vervolgens voorgelegd bij Dienst Regelingen, die wel of niet de ontheffing verleent. Dienst Regelingen neemt in principe binnen 8 weken een besluit over de ontheffingsaanvraag. Deze termijn kan verlengd worden tot 6 maanden wanneer daar aanleiding toe is. De praktijk van de afgelopen jaren wijst uit dat een termijn van 5-6 maanden regelmatig voorkomt.

1.2. Onderzoeksaanpak

Omdat vooraf niet kan worden voorzien of een ontheffingsaanvraag nodig is, valt de aanpak uiteen in twee fasen. Indien geen ontheffingsaanvraag noodzakelijk is, hoeft fase 2 niet te worden uitgevoerd. Dit rapport doet verslag van fase 1 waarin wordt onderzocht voor welke ingrepen een ontheffingsaanvraag nodig is.

Fase 1:

1. Gebiedsbezoek

Gedurende een gebiedsbezoek op dinsdag 29 maart 2011 is een overzicht opgesteld van aanwezige biotooptypen en beplantingen met hun omvang. Waarnemingen van beschermde soorten zijn genoteerd. Een gebiedsomschrijving wordt weergegeven in hoofdstuk 2.

2. Uitvoeringsmaatregelen

Er is kort omschreven welke maatregelen in het plangebied zullen plaatsvinden en, voor zover bekend, in welk seizoen ze zullen worden uitgevoerd. Op basis hiervan is gekeken op welke soortgroepen effecten te verwachten zijn. Een beknopt overzicht van de maatregelen wordt gegeven in hoofdstuk 3.

3. Bronnenonderzoek

Omdat één gebiedsbezoek onvoldoende is om een volledig beeld te krijgen van de aanwezige beschermde flora en fauna is tevens een bronnenonderzoek uitgevoerd naar beschikbare veldgegevens. Alle verzamelde gegevens zijn meegenomen in de analyse.

4. Interpretatie voorkomen beschermde soorten

Aan de hand van de aanwezige biotopen en biotoopkwaliteit is ingeschat welke beschermde soorten in het onderzoeksgebied aanwezig zijn, naast de waargenomen soorten. Dit is gedaan op basis van 'expert judgement'. Het gaat hier om soorten die daadwerkelijk voorkomen op de locaties waar de maatregelen effect op kunnen hebben. Ook is bekeken of indirecte effecten te verwachten zijn. Aangegeven is of locaties gebruikt worden als permanent leefgebied, foerageergebied, overwinteringsgebied etc. Een overzicht van alle waargenomen en te verwachten beschermde soorten is te vinden in hoofdstuk 4. Indien aanvullend onderzoek noodzakelijk is, wordt dit geadviseerd.

5. Inschatten noodzaak ontheffingsaanvraag

Per aanwezige of te verwachten soort is aangegeven onder welk beschermingsniveau deze valt. Tenslotte wordt beknopt aangegeven wat de te verwachten effecten van de maatregelen op de aanwezige beschermde soorten zijn. Op basis hiervan wordt ingeschat of een ontheffingsaanvraag nodig is.

Fase 2:

6. Maatregelen en maatschappelijk belang

In deze fase is het nodig de maatregelen en de periode waarin de maatregelen zijn gepland concreet uit te werken en te motiveren.

Indien soorten waarvoor ontheffing wordt aangevraagd streng beschermd zijn, moet ook gemotiveerd worden wat het maatschappelijk belang is van de ingrepen. Bovendien moet de locatiekeuze dan ook nader worden gemotiveerd (ontbreken van alternatieven).

7. Effecten op beschermde soorten

Op basis van de onderzoeksgegevens moet verder worden uitgewerkt wat de effecten zijn van de uit te voeren maatregelen op de aanwezige beschermde flora en fauna, op individueel niveau en op populatieniveau. Hierbij moet rekening gehouden worden met drie aspecten, namelijk de populatieomvang, het verspreidingsgebied en de natuurlijkheid van de situatie.

8. Mitigatie en compensatie

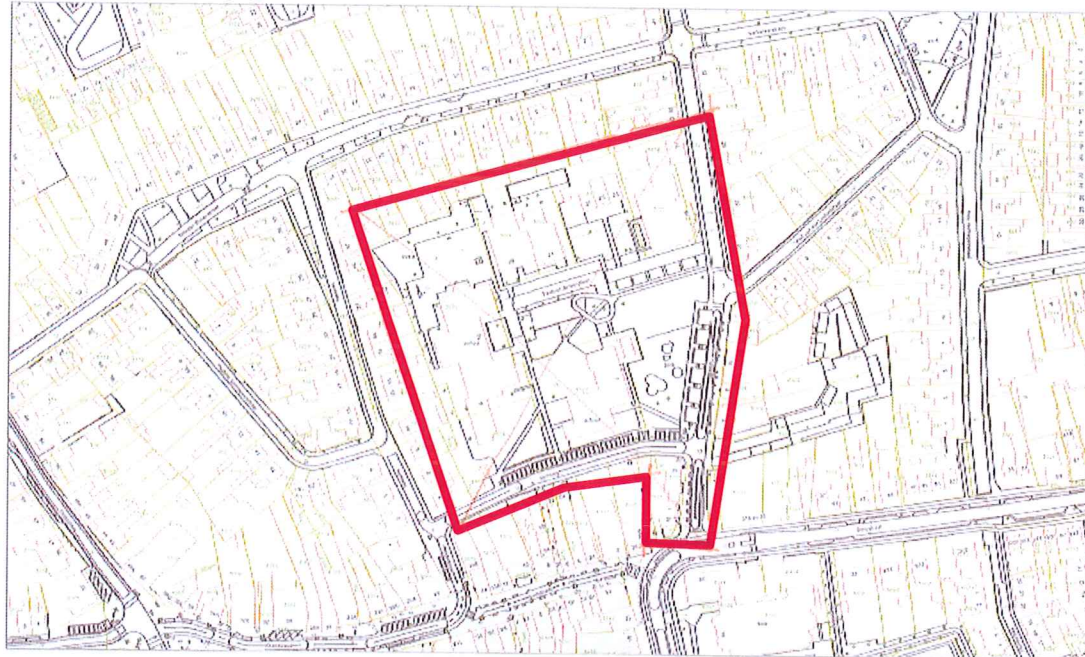
Indien er significante effecten op aanwezige beschermde soorten zijn te verwachten, moet worden aangegeven hoe deze effecten kunnen worden verzacht (= mitigeren). In tweede instantie moet er gekeken worden naar compensatie indien mitigerende maatregelen onvoldoende zijn.

Indien van toepassing zullen de resultaten van de analyses van fase 2 in een vervolgrapport worden verwerkt, dat dient als toelichting op de ontheffingsaanvraag.

2. GEBIEDSBESCHRIJVING

Ligging

Het plangebied is gelegen aan het Pastoor Jansenplein in Veldhoven en ligt in het kilometerhok met de Amersfoortcoördinaten 155-379. Op onderstaand kaartje is het onderzoeksgebied met rood aangegeven.

Figuur 1: Het onderzoeksgebied (rood omlind).

Beschrijving

Het onderzoeksgebied bestaat uit een plein met omliggende bebouwing in de bebouwde kom van Veldhoven. Binnen het onderzoeksgebied liggen onder andere een basisschool, dierenkliniek, speeltuin en groenvoorziening met grasveld en plantsoen. Het groen op het terrein bestaat voornamelijk uit diverse grotere bomen, enige struiken, bodembedekkers en gazon. Aan de west- en noordzijde wordt het plangebied omgeven door woonhuizen. Aan de oost- en zuidzijde lopen respectievelijk de Rapportstraat en Kerkweg. Hieraan liggen diverse winkels.

Foto 1: Foto genomen vanaf de westzijde.

Foto 2: Pastoor Jansenlaan.

3. GEPLANDE MAATREGELLEN

De gemeente Veldhoven wil een brede school ontwikkelen op het terrein aan het Pastoor Jansenplein. Er wordt hierbij een multifunctioneel gebouw ontwikkeld. Gezien de plannen zullen de maatregelen die van invloed kunnen zijn op de aanwezige flora en fauna bestaan uit:

- gedeeltelijk verwijderen aanwezige vegetatie en eventueel rooien bomen
- sloop bestaande bebouwing
- grondwerkzaamheden
- nieuwbouw
- aanleg nieuwe verhardingen en straatmeubilair

In het kader van de wetgeving vallen dit type maatregelen onder de categorie ruimtelijke inrichting en ontwikkeling (AMvB art. 75).

Indien een ontheffingsaanvraag noodzakelijk is (fase 2), moeten de maatregelen meer in detail worden beschreven en moet worden aangegeven wanneer iedere maatregel wordt uitgevoerd.

4. BESCHERMDE FLORA EN FAUNA

Algemeen

In dit hoofdstuk worden alle beschermde soorten genoemd die in het onderzochte gebied of in de directe omgeving zijn waargenomen of te verwachten. Het betreft hier soorten die voorkomen in de biotopen die bij de gebiedsbeschrijving zijn genoemd. Indirecte effecten zijn eveneens meegenomen.

Verspreidingsgegevens

Er is gebruik gemaakt van eigen waarnemingen en inschattingen. Daarnaast zijn de websites waarneming.nl en telmee.nl geraadpleegd. Verder is de algemene literatuur gebruikt.

Toelichting

In de volgende paragrafen worden per soort steeds de volgende gegevens vermeld:

- Naam
- Jaar Het meest recente jaar waarin de soort daadwerkelijk is waargenomen
- Gebiedsfunctie De functie die het gebied heeft voor de betreffende soort.
Onderscheiden worden:
 - Flora
 - Mogelijke groeiplaats
 - Groeiplaats
 - Fauna
 - Mogelijk leefgebied
 - Waarschijnlijk leefgebied
 - Leefgebied
 - Mogelijk foerageergebied
 - Waarschijnlijk foerageergebied
 - Foerageergebied
- Beschermingsstatus
 - FF 1 = Algemeen
 - FF 2 = Beschermd
 - FF 3 = Streng beschermd

In de paragrafen wordt ook ingegaan op de waargenomen en te verwachten beschermde soorten per soortgroep. Bij zoogdieren wordt apart ingegaan op grondgebonden zoogdieren en vleermuizen, vanwege hun verschil in leefwijze en daarmee te verwachten effecten van de maatregelen. Er wordt per soortgroep gemotiveerd of een ontheffingsaanvraag noodzakelijk is en zo ja, voor welke soorten.

Planten

Tijdens het veldbezoek zijn geen beschermde planten aangetroffen. Gezien het biotoop worden er ook nauwelijks beschermde soorten verwacht. Vanwege het seizoen kan er een enkele soort zijn gemist. Gezien het biotoop betreft het mogelijk de volgende soort:

Naam	Jaar	Gebiedsfunctie	FF 1	FF 2	FF 3
brede wespenorchis (<i>Epipactis helleborine</i>)	-	mogelijke groeiplaats	x		

Het betreft een algemeen beschermde soorten waarvoor een vrijstelling geldt voor de geplande maatregelen. Nader onderzoek of een ontheffingsaanvraag is voor deze soortgroep niet nodig.

Grondgebonden zoogdieren

Tijdens het veldbezoek zijn geen beschermde zoogdieren waargenomen. Het onderzoeksgebied is alleen voor enkele kleine grondgebonden zoogdiersoorten geschikt als leef- of foerageergebied. Het betreft alleen algemeen beschermde soorten. In de omgeving zijn diverse waarnemingen van de egel bekend (waarneming.nl) en deze zou ook in het plangebied voor kunnen komen. De steenmarter is in 2010 bij de Heikantsebaan gesignaleerd (waarneming.nl). Deze soort komt ook in stedelijk gebied voor, maar wordt in het huidige plangebied niet verwacht vanwege het gebrek aan geschikte schuilplaatsen. Onderstaande tabel geeft een overzicht van de aangetroffen of te verwachten soorten beschermde grondgebonden zoogdieren.

Naam	Jaar	Gebied	FF 1	FF 2	FF 3
bosmuis (<i>Apodemus sylvaticus</i>)	-	mogelijk leefgebied	x		
egel (<i>Erinaceus europaeus</i>)	-	mogelijk leefgebied	x		
huisspitsmuis (<i>Crocidura russula</i>)	-	mogelijk leefgebied	x		
mol (<i>Talpa europaea</i>)	-	mogelijk leefgebied	x		
rosse woelmuis (<i>Clethrionomys glareolus</i>)	-	waarschijnlijk leefgebied	x		

De te verwachten zoogdieren zijn soorten uit tabel 1. Voor deze soorten geldt een algemene vrijstelling (art. 75 Flora- en faunawet) bij ruimtelijke ontwikkeling en inrichting zoals hier het geval is. Nader onderzoek of een ontheffingsaanvraag is voor deze soortgroep niet nodig.

Vleermuizen

Gezien het biotoop en de verspreidingsgegevens zijn de onderstaande soorten mogelijk in het plangebied aanwezig.

Naam	Jaar	Gebiedsfunctie	FF 1	FF 2	FF 3
gewone dwergvleermuis (<i>Pipistrellus pipistrellus</i>)	-	mogelijk leefgebied			x
		mogelijk foerageergebied			
laatvlieger (<i>Eptesicus serotinus</i>)	-	mogelijk leefgebied			x
		mogelijk foerageergebied			
ruige dwergvleermuis (<i>Pipistrellus nathusii</i>)	-	mogelijk leefgebied			x
		mogelijk foerageergebied			

Vleermuizen verblijven, afhankelijk van de soort, in bomen of gebouwen. Er zijn diverse gebouwen aanwezig binnen het plangebied waarin vleermuizen zouden kunnen verblijven. Daarnaast zijn er binnen het onderzoeksgebied een klein aantal oudere bomen aanwezig, waarvan een enkele boom zou kunnen dienen als vleermuisverblijfplaats. De kans hierop is echter klein. Daarnaast kan het gebied als foerageergebied voor vleermuizen dienen, met name langs de bomenrijen en rondom de boomkronen. Vliegroutes zijn niet in het gebied te verwachten, gezien het gebrek aan lange lijnvormige structuren.

Bij de sloop van de gebouwen kunnen vleermuisverblijfplaatsen verloren gaan. Daarnaast kan door de plannen foerageergebied aangetast worden. Er is derhalve aanvullend vleermuisonderzoek nodig.

Vogels

Binnen het onderzoeksgebied zijn geen zogenaamde jaarrond beschermde (vaste) nesten waargenomen of te verwachten. Nader onderzoek of een ontheffing voor vaste nesten is derhalve niet nodig.

Er zijn echter wel broedende vogels binnen het plangebied te verwachten. Wettelijk gezien kan er voor alle broedende vogels binnen het broedseizoen vrijwel nooit een ontheffing worden verleend. Daarom is het van groot belang met deze dieren rekening te houden. Dit

betekent dat de geplande maatregelen (waarbij vegetatie wordt verwijderd) in principe buiten het broedseizoen plaats moet vinden. Daarnaast moet er voor worden gewaakt dat er zich in de kale situatie geen broedgevallen voordoen zolang er nog maatregelen genomen moeten worden.

Amfibieën, reptielen, vissen en ongewervelden

In het plangebied zijn geen wateren aanwezig, waardoor er geen beschermde vissen in het plangebied voorkomen. Ook in de directe omgeving zijn er geen wateren, waardoor er ook geen beschermde amfibieën in het plangebied worden verwacht. Gezien het biotoop worden er ook geen beschermde reptielen of ongewervelden verwacht.

5. CONCLUSIES

Planten

Er komt hoogstens een algemeen beschermde plantensoorten voor. Hiervoor geldt een algemene vrijstelling. Nader onderzoek of een ontheffing is voor deze soortgroep niet nodig.

Zoogdieren

Er worden alleen algemeen beschermde grondgebonden zoogdieren verwacht, waarvoor een vrijstelling geldt voor de geplande ontwikkelingen.

Het plangebied kan gebruikt worden als foerageergebied door vleermuizen. Daarnaast kunnen met name de gebouwen gebruikt worden als vleermuisverblijfplaats. Er is derhalve aanvullend onderzoek nodig naar de aanwezigheid van vleermuizen in het plangebied.

Vogels

Het gebied wordt ongetwijfeld gebruikt door broedvogels. Maatregelen waarbij groen verwijderd wordt dienen buiten het broedseizoen uitgevoerd te worden.

Amfibieën, reptielen, vissen en ongewervelden

Er worden geen beschermde amfibieën, reptielen, vissen en ongewervelden verwacht in het plangebied. Voor deze soortgroepen is er geen ontheffingsaanvraag of aanvullend onderzoek nodig.

6. AANBEVELINGEN

Los van de conclusies dienen de volgende aanbevelingen te worden gevolgd:

- Beschermde broedvogels kunnen in het gebied voorkomen tussen de aanwezige vegetatie en in gebouwen. Daarom is het van groot belang met het broedseizoen van deze beschermde vogelsoorten rekening te houden. Dit betekent dat maatregelen waarbij vegetatie wordt verwijderd buiten het broedseizoen moeten plaatsvinden om verstoring te voorkomen. De kans dat er helemaal geen vogels broeden is namelijk vrij klein. Binnen het plangebied is slechts zeer beperkt geschikte broedgelegenheid aanwezig. Aanwezigheid van broedvogels kan echter niet geheel worden uitgesloten. LNV geeft als richtlijn voor het broedseizoen de periode half maart tot half juni. Algemeen wordt aangehouden dat het broedseizoen van de meeste vogels loopt van half maart tot half juli. Om rekening te houden met een klein aantal soorten die eerder of later broeden wordt aangeraden tussen half februari en eind augustus géén maatregelen te treffen. Indien besloten wordt ertoe over te gaan om het gebied vóór de broedtijd kaal te maken en vervolgens in de broedtijd door te werken, is het van belang ervoor te waken, dat er zich in de nieuwe kale situatie geen nieuwe broedgevallen voordoen zolang er nog maatregelen moeten worden uitgevoerd. Sluit de aanwezigheid van nesten uit tijdens alle fasen van de werkzaamheden.
- De zorgplicht dient ook voor andere organismen in acht te worden genomen. Dit houdt in dat er volgens normaal gebruik zorgvuldig gewerkt moet worden, waarbij indien mogelijk verstoring wordt voorkomen. Actief doden van dieren is altijd verboden.

BRONNEN

- **Broekhuizen, S., Hoekstra, B., Laar, V. van en Thissen, J.B.M. (1992).** Atlas van de Nederlandse zoogdieren. KNNV uitgeverij.
- **Broekmeyer, M.E.A., Ottburg, F.G.W.A. en Kistenkas, F.H. (2003).** Flora- en faunawet. Toepassing van artikel 75 in de praktijk. Natuurplanbureau, werkdocument 2003/14.
- **Creemers, R.C.M. & J.J.C.W van Delft 2009.** De amfibieën en reptielen van Nederland. –Nederlandse fauna 9. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden.
- **Delft, J.J.C.W. van en Schuitema, W., (2005).** Werkatlas amfibieën en reptielen in Noord-Brabant. RAVON.
- **Heusden, W.R.M. van en Vreugdenhil, S.J., (2006).** Handreiking Flora- en faunawet. Dienst Landelijk Gebied.
- **Lange, R., Twisk, P., Winden van, A. en Diepenbeek van, A. (1994).** Zoogdieren van West-Europa. KNNV Uitgeverij
- **Limpens, H., Mostert, K. en Bongers, W. (1997).** Atlas van de Nederlandse vleermuizen. KNNV uitgeverij.
- **Ministerie van LNV (2003).** Ondernemen en de Flora- en faunawet.
- **Ministerie van LNV (2005).** Brochure Buiten aan het werk? Houd tijdig rekening met beschermde dieren en planten!
- **Website: waarneming.nl**
- **Website: telmee.nl**